

Mataró en els orígens de la recepció del felibritge: manuscrit d'una traducció inacabada de *Mirèio*

Jaume Vellvehí i Altimira
(Grup d'Història del Casal de Mataró)

Les relacions entre la Renaixença catalana i el felibritge occità, especialment els orígens d'aquestes i la recepció de l'obra mistralenca a Catalunya, ja foren estudiades detalladament pel doctor Aramon.¹ Però en aquells extraordinaris estudis quedaren oblidats alguns indicis que, com veurem, situen Mataró en el bell mig del procés.

Mirèio. Pouemo provençau fou publicat a Avinyó el 1859. Poc després, el primer diumenge de maig, es celebrava a Barcelona la primera festa dels Jocs Florals restaurats, i en el discurs presidencial, Antoni de Bofarull donava notícia de la publicació i Víctor Balaguer, secretari dels Jocs, en el seu parlament posava en relleu el desvetllament de la literatura i la llengua provençals de la mà del poeta de Mallana.

El següent pas serà l'acció individual del figuerenc Damàs Calvet i Budallés, que en un viatge d'estudis a París assistirà a les festes provençals de Tarascó pel maig de 1861 on coneixerà els fundadors del felibritge: Mistral, Aubanell, Roumanilha, Bonaparte Wyse... Calvet els parlà de la festa dels Jocs Florals i del gran renaixement literari que s'estava vivint a Barcelona. D'aquesta manera s'iniciaven les relacions entre els poetes romàntics catalans i els occitans.

1. ARAMON I SERRA, Ramon. «*Mireio* a Catalunya». *Estudis de Llengua i literatura*. Biblioteca filològica, XXXIII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997, p. 617-648.

La vinculació de Damàs Calvet amb Mataró

A la dècada dels anys 50 anys del segle XIX, a Mataró es produiran dos fets que seran determinants per a la modernització de la cultura local. D'una banda, el 1855 es funda el Col·legi Valldemia que pel seu caràcter innovador i de prestigi transcendirà l'àmbit estrictament local, alhora que el fet de tractar-se d'un internat permetrà l'acolliment de figures destacades entre el professorat: un Pau Estorch o un Albert de Quintana els primers anys, o un Bertran i Bros més endavant. L'altre serà la fundació de l'Ateneu Mataronès, una entitat on s'agruparà el jovent lletraferit local però també el forà i que està vinculat al Col·legi Valldemia.

Entre 1859 i 1867, Damàs Calvet va mantenir una forta relació amb la ciutat de Mataró propiciada per la seva amistat amb els germans Terenci i Silví Thos i Codina i Marcel i Melcior de Palau i Català.² Tots ells haurien coincidit a Madrid on feien estada per motius diversos, professionals els uns i formatius els altres, i tots quatre col·laborarien en la revista literària *El Museo Universal* de Madrid publicant alguns poemes. Calvet devia fer estades a Mataró en aquests anys, ja que sabem amb certesa que era soci-acadèmic de l'Ateneu Mataronès el 1862, on participava en les sessions literàries i, poc després, col·laborarà en la premsa local, en la *Revista mataronesa*³ de la qual Terenci Thos serà redactor.

La primera notícia de la relació amb Mataró ens remet a 1859, segurament abans, quan Damàs Calvet va guanyar l'Englantina en els Jocs Florals de Barcelona amb el poema «¡Són ells!». Sembla que Marcel de Palau⁴ hauria fet alguns comentaris literaris al figuerenc,

2. La vinculació a Mataró la remunto com a mínim al 1859, moment que guanya la flor natural en els Jocs de Barcelona, ja que la seva coneixença amb Marcel de Palau és provada ja en aquestes dates. La tanco el 1867 quan consta com a soci-corresponsal de l'Ateneu en haver traslladat la seva residència. La relació sembla anar-se diluint malgrat que els vincles perduraran en el temps en la relació amb Melcior de Palau i Terenci Thos.

3. La *Revista mataronesa* tingué dues etapes. La primera s'inicià el 1856 deixant de sortir aquell mateix any. El 1864 la capçalera tornà a sortir fins a 1866.

4. Marcel de Palau i Català (1835 - 1866) és el tercer fill d'una família benestant mataronina i amb els seus germans, Joan, Josep i Melcior, constitueix una nissaga representativa de l'esperit romàntic i del liberalisme del Mataró de mit-

tal com ho indica la dedicatòria d'aquest a Josep de Palau, germà de Marcel, d'un exemplar de l'obra premiada: «Sr. D. José Palau. Al hermano D. Marcelo, a cuyos consejos debo quizás el éxito de mi poesía.»⁵

En fundar-se la *Revista mataronesa* el 1864, Terenci Thos en serà un dels redactors i s'ocuparà de la secció literària on publicarà nombrosos poemes de Calvet. El primer que li publicà en el setmanari fou «A las noyas de Mataró», que juntament amb la composició dedicada al músic Carles Isern en l'homenatge que li va fer la *Revista mataronesa*, són una bona mostra de com els llaços del figuerenc amb la capital maresmenca van més enllà d'un fet puntual. A la darrera d'aquell 1864 el setmanari va publicar l'«Himne a la Inmaculada Concepció», un text de Calvet amb música del mataroní mossèn Manuel Blanch que datava del novembre de 1861 a París. I l'any següent «A la verge Maria», entre d'altres que veurem més endavant. Cal destacar també que l'amistat amb el germà gran dels Thos els propicià la crítica literària mútua. Damàs Calvet, el 1866, amb motiu de la publicació de *Lo llibre de l'infantesa* de Terenci Thos, va fer-ne una ressenya en la *Revista mataronesa*, un article que també publicà al periòdic *El Ampurdanés*, on col·laborava. En el seu escrit, Calvet fa una crítica molt afalagadora al contingut de l'obra i sobretot remarca

jan segle XIX. Es llicencià en dret i obtingué el títol de batxiller a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona on rebé la influència de l'escola escocesa introduïda per Francesc Xavier Llorens i Barba. Exercí d'advocat a Madrid on consta que ja hi era el 1859 quan escriví el poema «En el album de una distinguida poetisa». El 1863 consta en l'entorn madrileny de Laureà Figuerola. Aquell mateix any inicià la seva particular aventura americana que el portà l'any següent al Perú, d'on el 1866 es veié forçat a fugir davant les tenses relacions amb Espanya. Va morir prematurament aquell mateix any mentre viatjava per Amèrica. Com a escriptor va compondre alguns poemes i obres dramàtiques en castellà com ara *Clotilde* i un poema en català dedicat al Príncep de Viana. Va participar en les sessions acadèmiques de l'Ateneu Mataronès pronunciant discursos. Sobre l'estada a Amèrica, vegeu MARTÍ I COLL, Antoni. «L'aventura d'Amèrica. Marcel de Palau i Català (1835-1866)». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria* [Mataró], núm. 24 (desembre de 1985), p. 34-43; i sobre la trajectòria dels germans Palau i Català, MARTÍ I COLL, Antoni. *Història d'una família (segona part)*. Premi Iluro 1977. Mataró: Rafael Dalmau Editor, 1979.

5. MARTÍ I COLL, Antoni. «Una sessió literària a l'Ateneu: Mataró 1861». Dins: *VII Sessió d'Estudis Mataronins. Comunicacions presentades*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria: Patronat Municipal de Cultura, 1991, p. 96.

la gran qualitat de la llengua que, per a ell, Thos demostra que és viva, genuïna i moderna. Al final del seu article conclou: «permitasenos dar expansion á nuestra alma y enviar un cariñoso abrazo de artista al artista amigo que ha motivado estas lineas.»⁶ Uns dies després Thos, des de la seva secció «Gaceta» en les pàgines de la *Revista*, es fa ressò de l'estrena d'una obra teatral de Calvet a Figueres.

Amb Melcior de Palau⁷ la relació fou diferent: potser no tant d'amistat i en canvi més de col·laboració. A banda de la coincidència a Madrid i en l'Ateneu Mataronès, la seva relació es degué desenvolupar especialment per l'amistat del figuerenc amb el seu germà Marcel.

Melcior de Palau, el traductor al castellà de *L'Atlàntida*, va esdevenir un referent i un recurs ineludible,⁸ atesa la seva influència madrilenya, per als intel·lectuals catalans a l'hora de donar-se a conèixer a Madrid i traduir les seves obres al castellà. I resulta lògic que també ho fos per a Calvet. Per exemple, Palau, sense amagar les limitacions de l'obra, defensà en els *Acontecimientos literarios* de 1888 el *Mallorca cristiana* publicat per Calvet, que uns anys després es valia

6. CALVET, Damàs. «Lo libre de l'infantesa. Rondallari català per D. Terenci Thós y Codina de la Real Academia de Bona Lletres». *Revista Mataronesa*, núm. 13 (diumenge 25 de març 1866), p. 91-92.

7. Melcior de Palau i Català (1842 - 1910) era el germà petit d'una nissaga mataronina benestant. Entre 1860 i 1863 es desplaçà a Madrid per estudiar la carrera d'Enginyer de camins, canals i ports, on coincidí temporalment amb els germans Thos i Codina, també desplaçats per motius d'estudis. Amb aquests i amb el seu germà Marcel, que també residia en aquells moments a Madrid, publicà alguns poemes en la revista *El Museo Universal*. Conclougué la carrera el 1867 i el 1874 completava la seva formació llicenciant-se en Dret. Va exercir la professió d'enginyer treballant en obres públiques del govern. El 1890 fou nomenat catedràtic de l'Escola d'Enginyers de camins, canals i ports i fou Inspector General d'Obres públiques. Publicà obres de caràcter tècnic i professional, i el 1866 els *Cantares* iniciant la seva trajectòria de prestigi literari. El 1881 el seu antic professor José Echegaray el presentà a l'Ateneo de Madrid on llegí «Verdades poéticas». Quatre anys després era nomenat membre corresponal de la Real Academia de la Lengua Española quan, en aquell moment ja ho era de la de Bellas Artes de San Fernando i soci honorari de l'Acadèmia de Bona Lletres de Barcelona. El 1908 ingressà com a membre numerari de l'Acadèmia essent un dels comptadíssims catalans a aconseguir-ho. Poc després, el 1910, va morir.

8. Estudiem el paper de Palau com a mitjancer entre els intel·lectuals catalans i els castellans a VELLVEHÍ I ALTIMIRA, Jaume. «Melcior de Palau i Català: la Renaixença a Madrid». [Treball inèdit].

de la seva relació amb el mataroní per a donar-se a conèixer entre els intel·lectuals francesos: «Escribí a Sulley Prudhome remitiendole un ejemplar de Mallorca para él y otro para la Academia francesa; usé tu nombre para introducirme...».⁹

Així doncs, la relació entre Calvet, Melcior de Palau i Terenci Thos vindrà de lluny, des dels anys de juvenesa, i serà continuada en el temps. El cas de Silví Thos serà més circumstancial i el de Marcel de Palau s'estrucará per la seva mort a Amèrica.

La vinculació d'Albert de Quintana a Mataró

Un altre personatge interessant que tindrà vincles amb Mataró serà l'empordanès Albert de Quintana i Combis. Degué ser professor del col·legi Valldemia¹⁰ on coincidiria amb Pau Estorch i Siqués,¹¹ el Tamboriner del Fluvià, que n'era professor des de la fundació. Com Estorch, Quintana també era soci de l'Ateneu Mataronès i del seu precedent la Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción on eren president i vicepresident de la secció de ciències el 1856. I de la mateixa manera que Pau Estorch, l'empordanès va publicar a Mataró una de les seves obres: el poema èpic *La conquista de Mallorca per Don Jaume I el Conquistador*, que fou editat per primera vegada l'any 1859 a la Impremta Abadal de Mataró.

Sabem amb certesa de la seva participació en les vetllades a l'Ateneu, la primera de què tenim notícia fou a principis de febrer de 1856. El mes de març del mateix any torna a participar-hi:

9. Carta de Damàs Calvet a Melcior de Palau datada a Barcelona el 9 de gener de 1890 i transcrita a MARTÍ I COLL, Antoni. «La col·lecció d'autògrafs de Melcior de Palau». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria* [Mataró], núm. 77 (octubre de 2003), p. 13-33.

10. Algunes fonts afirmen que en va ser alumne, cosa que posem en dubte ja que el Col·legi Valldemia no fou fundat fins al 1855, data en què si bé Quintana residia a Mataró, per raons d'edat ja havia conclòs aquesta etapa formativa. Es va casar amb la mataronina Pompeia Serra i durant alguns anys va residir entre Mataró i Torroella de Montgrí, on havia nascut.

11. Vegeu VELLVEHÍ I ALTIMIRA, Jaume. «La Renaixença a Mataró: El col·legi Valldemia». Dins: *XXIII Sessió d'estudis mataronins. 2 de desembre de 2006. Comunicacions presentades*. Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria: Patronat Municipal de Cultura, 2007, p. 129-137.

Con prosa poética podemos decir que cantó las glorias catalanas y una particular mataronesa como es contar en su seno la especialidad de D. Jaime Isern y su hijo D. Carlos; y leyó una oda lemosina dedicada á ámbos objetos tan queridos como maravillosos.

Novament, a principis d'abril farà la lectura d'un poema, segons la premsa, en «l'limosin»; i finalment, uns dies després torna a participar-hi però ara, per primer cop el diari fa constar que llegeix una «poesia catalana».¹²

Lògicament, la presència de Quintana en les sessions de l'Ateneu devia respondre, i alhora generar, algun tipus de coneixença o amistat amb personatges mataronins que, ara per ara, ens són desconeguts. Quan l'empordanès deixà la seva residència a Mataró, va mantenir la seva relació amb l'Ateneu, essent-ne soci-corresponsal i participant en algunes de les vetllades el 1861 i més endavant.

El paper d'Albert de Quintana en les relacions amb els felibres és puntual: va participar en la felibrejada d'Avinyó de 1868 juntament amb els poetes catalans que visitaven Provença després del viatge triomfal que havien fet els provençals per Catalunya uns mesos abans. Quintana hi va llegir la seva composició «Brindis», que venia a ser una mena de resposta a «I troubaire catalan» de Mistral.

Malgrat l'ocasionalitat en la vinculació amb els provençals, l'estada de Quintana a Mataró resulta interessant pel paper d'iniciador a la ciutat de la presència de la llengua catalana en les vetllades acadèmiques de l'Ateneu.

Mataró i el felibritge

Hem vist la relació personal de Damàs Calvet amb intel·lectuals mataronins i el seu agrupament en l'Ateneu Mataronès. La transcendència que va tenir aquesta relació és del que ara ens ocuparem.

Els intel·lectuals provençals tenien notícia del moviment literari que s'estava gestant a l'entorn dels Jocs Florals de Barcelona des del mateix 1859 i, al seu torn, els catalans tenien notícia dels occitans

12. *Revista Mataronesa* (RM): núm. 6 (17 febrer 1856); núm. 10 (9 de març 1856); núm. 14 (6 d'abril 1856); i núm. 15 (13 d'abril 1856).

sobretot a través del discurs del secretari dels primers Jocs, Antoni de Bofarull, on féu referència a la publicació, aquell mateix any a Avinyó, de la *Mirèio* de Frederic Mistral. Si bé tradicionalment s'ha considerat que Francesc-Pelagi Briz fou l'autor de la primera traducció —que començà a publicar el 23 de setembre de 1861 en el diari barceloní *La Corona*—¹³ acompanyada d'una interpretació castellana en prosa; cal fer-ne algunes precisions.

A finals de juliol de 1861, Damàs Calvet publicava al *Diario de Barcelona*¹⁴ la crònica del seu viatge a la Provença i la coneixença que havia fet amb els felibres. Resulta evident que aquest viatge va precipitar l'interès en l'obra mistralenca, no només en el cas de Briz que ja havia començat la seva traducció l'any anterior.¹⁵ El mataroní Marcel de Palau, encara no una setmana després de l'aparició de la crònica de Calvet, començava a publicar en les mateixes pàgines del *Diario de Barcelona* una sèrie d'articles titulats «Mireio. Poema provençal».¹⁶ Era una crítica literària a la *Mirèio*, amb nombrosos fragments traduïts al castellà i comentats pel mataroní. L'interès de Palau era

que ahora le tributemos un recuerdo [a Mistral] de admiración en estas líneas escritas principalmente para recomendar su lectura: pues si bello parecerá á los ojos menos inteligentes el poema titulado Mireio, doble valor recibirá a los de Cataluña por referirse á su antigua hermana la Provenza, y por ser hijo de un pasado casi comun.¹⁷

Si bé Palau sembla que, com reconeix en l'inici de la seva crítica, hauria accedit a la *Mirèio* faria relativament poc, la coneixença amb els felibres degué ser efectiva en endavant, ja que l'*Armana* de 1863 l'esmentava entre les personalitats catalanes que saludaven els provençals.

13. Aquesta traducció en fragments quedà interrompuda el 31 de març de 1863 i fou publicada sencera el 1864 en forma de llibre: *Mireya, Poema de Frederic Mistral, Tradubít en vers catalá, ab permís acceptació del autor per Francesch Pelayo Briz*. Barcelona: Estampa de Joan Llorens.

14. *Diario de Barcelona* (DB), núm. 210 (29 de juliol de 1861).

15. En l'advertència que acompanya l'edició de 1864, afirma que va començar a traduir el poema mistralenc el 1860 i que havia trigat tres anys i mig a acabar-la.

16. DB, núm. 218, 220, 222 i 232 (dels dies 6, 8, 10 i 21 d'agost de 1861).

17. DB, núm. 218 (del 6 d'agost de 1861).

Però fins i tot abans d'aquell estiu de 1861: abans de la crítica de Palau i abans de la traducció de Briz a *La Corona*, ja hi havia en marxa una traducció al català que, curiosament, s'estava fent des de Madrid.

Els germans Terenci i Silví Thos, durant la seva estada a la capital del regne,¹⁸ n'havien començat una traducció que quedà inacabada a causa de la dificultat que els suposava.

D'aquesta traducció inacabada n'hem pogut trobar dos manuscrits inèdits. El primer és datat a Madrid el 24 de febrer de 1861, porta un encapçalament que diu «Traducció per D. Silvino Thos y Codina»,¹⁹ i conté la cançó popular provençal «Magalí», que Nora canta a Mireia en el tercer cant de l'obra mistralenca. Uns anys després, el 1864, la cançó fou publicada a la *Revista Mataronesa* i signada per Silví.²⁰

Segons es desprèn tant de l'encapçalament del manuscrit com de la signatura que acompanya l'edició de 1864, la cançó hauria estat obra de Silví, mentre que el germà gran dels Thos s'hauria fet càrrec d'alguna altra part.

El dubte sobre l'autoria de la traducció s'ha de dissipar ja des de la lectura del manuscrit en qüestió, on hi ha una nota al primer full que diu: «Com a record de la família Tós Terenci i Silvino Mataró de quan jo Joan Abril Gubern estudiava als escolapis.» Però a més, la troballa del segon manuscrit, que no va signat, acaba per confirmar la paternitat dels dos autors: la cal·ligrafia d'aquest segon document es correspon a la de Terenci.

Aquest segon manuscrit²¹ és molt més interessant ja que conté l'esborrany de la traducció inacabada. Dels dotze cants de *Mirèio*,

18. La primera notícia d'aquesta traducció la donava Joan Mora (MORA CASTELLÀ, Joan; OMAR I BARRERA, Claudi; PUIG I CADAFALCH, Josep. *Triptic de biografies del matoroní il·lustre Dr. En Terenci Thos i Codina. Mestre en Gai Saber*. Mataró: Ajuntament de Mataró: Arts gràfiques Vilà, 1923) i cal suposar que seria entre 1859 i 1861, per tant immediatament després de tenir-ne notícia a través del discurs de Bofarull en els Jocs.

19. Biblioteca Nacional de Catalunya: ms. 3513. Ja vam estudiar aquest manuscrit a VELLVEHÍ I ALTIMIRA, Jaume: *Terenci Thos i Codina (Mataró, 1841-1903). Un home de la Renaixença*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2003.

20. RM, 1864, p. 4-5.

21. Arxiu Particular Thos-Messeguer. Aquest manuscrit es conserva entre la documentació de Terenci Thos i Codina que conserven els seus descendents.

els germans Thos només traduïren els quatre primers. Cal dir, a més, que el manuscrit sembla incomplet ja que falten algunes pàgines. Entre els fragments traduïts i amb la mateixa cal·ligrafia, hi ha els versos de «Magalí» que havia signat individualment Silví.

En definitiva, doncs, ens trobem davant d'una traducció de *Mirèio* al català, inacabada i fins ara inèdita, dels germans Thos i que coincideix en el temps, si no és que és anterior, amb la de Briz.

Calvet, Thos, Palau o Briz, com tants d'altres joves intel·lectuals, van tenir coneixement de l'obra mistralenca en els Jocs de 1859 en què se'ls desvetllà l'interès per *Mirèio*, però sens dubte serà l'amistat entre Calvet i els mataronins en aquests anys d'estreta relació el que promourà el seu interès pel moviment felibritge.

De l'estada de Damàs Calvet a Tarascó i les converses que tingué amb els felibres aquell estiu de 1861, en va sorgir la idea de Frederic Mistral d'escriure un poema dedicat als poetes catalans: «I troubaire catalan», que redactà per l'agost de 1861. L'oda de Mistral no es publicà fins a l'any següent en les pàgines de l'anuari *Armana provençau* i fou tramesa juntament amb la «Saludacioun» de Josep Romanilha als Jocs Florals de Barcelona de 1862, on fou llegida en la traducció catalana de Damàs Calvet.

Pel gener de 1862, és a dir quatre mesos abans que l'oda «I troubaire catalan» fos llegida en els Jocs i tot just quan acabava de sortir l'*Armana provençau* on es publicava, Terenci Thos ja coneixia l'oda de Mistral ja que se'n feia ressò en l'article «Restauració dels Jochs Florals de Barcelona», que publicà a la *Revista de Catalunya*,²² dient que «Eixas paraulas han sigut atribuidas equivocadamente al mateix Capmany per algunas, y entre ells per lo illustre poeta Federich Mistral en sa bella poesia dedicada: "Y troubaire catalan"». ²³ Però és més, Thos adreça les seves paraules «á nostres bons germans los poetas de Provensa, que per boca de son Homero'ns [Mistral] saludaren, y á qui enviém una apretada de mans en senyal de amistansa». I no

22. THOS I CODINA, Terenci. «Restauració dels Jochs Florals de Barcelona». *Revista de Catalunya* [Barcelona] Llibreria de Salvador Manero Editor (1862), p. 254-262.

23. En una nota aclaridora sobre l'atribució que féu Manuel Milà i Fontanals, en el discurs presidencial dels Jocs de 1859, a Antoni de Capmany de la frase «No pot estimar sa nació, qui no estima sa provincia».

era només una dedicatòria als provençals, sinó més aviat un emplaçament per als propers Jocs Florals «esperém que sian élls, qui per lo mes de Maig vingan á veuernos».

Els mantenidors i els membres del Cos d'Adjunts, entre els quals es trobaven els germans Thos, degueren tenir coneixement de l'oda de Mistral amb antelació a la Festa de maig i, de fet, uns dies després que Thos signés l'article, el 30 de gener, Calvet escriu una carta a Mistral des de París dient que «la seva poesia havia estat rebuda pels catalans amb entusiasme».²⁴

Terenci Thos devia viatjar a Occitània abans de 1864 ja que aquest any va rebre l'Englantina d'or en els Jocs de Barcelona amb «Lo castell de Mataplana», una composició que duia per lema «Adéu vila de Tolosa - no t'hagués conegut mai». Resulta difícil saber si en aquest viatge Thos va relacionar-se amb els felibres provençals però, en canvi, que aquests tenien algun coneixement d'ell i de la seva tot just estrenada obra és una altra cosa.

En la mateixa «Crounico felibrenco» publicada en l'*Armana provençau* de 1862, i abans d'explicar l'estada d'en Calvet a Tarascó, Jan Brunet en parla de la festa dels Jocs de 1861 diu:

A la fêsto d'aquest an, 113 trobadour soun intra dins la lisso. Un di vincèire, Don Terènci Thos, aviè pres pèr epigràfi:
Bèu Diéu, Diéu ami, sus lis alo
De nostro lengo prouvençalo,
Fai que posque avera la branco dis aucèu!²⁵

És una referència al premi que guanyà Thos aquell any amb «Lasseta de Mí!» i al lema que encapçalava la seva composició.

Que els versos del poeta de Mallana deixaren una gran empremta en els poetes catalans, ja ho hem comentat, és evident; com ho és en Terenci Thos, que força anys després encara se'n feia ressò. En el discurs presidencial que féu en el certamen literari d'Arenys de Mar

24. ARAMON I SERRA, Ramon: «El ressò de l'oda *I troubaire catalan* a Catalunya». *Estudis de Llengua i literatura*. Biblioteca filològica, XXXIII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997, p. 558.

25. BRUNET, Jan. «Crounico felibrenco». *Armana provençau pèr lou bèl an de Diéu 1862*. [Avinyó] Enco de Roumanille, libraire-éditour, p. 25.

de 1889,²⁶ il·lustrava el tram final del seu parlament amb els darrers i més famosos versos de l'oda mistralenca tot dient:

-que la llengua no té ossos, més en trenca de molt grossos- tal com
vint y cinch anys enrera deya En Mistral als trobadors catalans:
Car, de mourre-bourdoun qu'un poble tombe esclau,
Se tèn sa lengo, tèn sa clau
Que di cadeno lou deliéuro.

El 1863, l'*Armana provençau* es féu ressò de la rebuda d'«I troubaire catalan» i de la salutació tramesa per Romanilha als Jocs Florals de Barcelona de l'any anterior i explicava la salutació que llavors feien arribar els catalans als provençals: «...li plus famous lettru de Catalougno, don Víctor Balaguer, Don Manuel Milà, Don Silvino Thos, Don Terenci Thos, Don José Coll, Don Francesch Pelayo Briz, tradusèire de Mirèio en catalan, don Celestin Barallat, tradusèire de Mirèio en espanyòu, Don Marcel de Palau Català, etc., nous an manda si libre e si sarramen de man»,²⁷ i tot seguit reproduïa el poema en resposta de Damàs Calvet «Als poetas de provença».

Amb aquest comentari de l'*Armana*, constatem que els germans Thos i Codina i Marcel de Palau es troben entre l'elit intel·lectual que es relaciona amb els felibres. En aquesta ocasió, la crònica la signava Josep Romanilha, que n'era alhora l'editor. És força significatiu que l'exemplar de l'*Armana provençau* de 1862 que hi havia a la biblioteca de Thos duia una dedicatòria de l'editor i poeta provençal.

Però el paper de Damàs Calvet en la introducció de l'obra de Mistral a Catalunya té encara un altre apunt a Mataró. El 1865, en les pàgines de la *Revista mataronesa*²⁸ publicava la traducció de «Lo bon viatgé», la cançó provençal escrita i musicada per Frederic Mistral.

En la recepció de l'obra dels felibres provençals, també ens mereix l'atenció el cas de Teodor Aubanell. Publicà la seva obra

26. THOS I CODINA, Terenci. «Regionalisme literari. Parlament presidencial del certàmen d'Arenys de Mar de 1889». *Revista Catalana* [Barcelona], Any II (febrer de 1892), p. 384.

27. ROUMANILLE, J. «Crounico felibrenco». *Armana provençau pèr lou bèl an de Diéu 1863*. [Avinó] Enco de Roumanille, libraire-éditeur, p. 11. El llibre que fan arribar els catalans a Romanilha és el volum dels Jocs d'aquell any 1862.

28. RM, núm. 9 (19 febrer 1865).

més coneguda el 1860 «La mióugrano entre-duberto» i aviat desvetllà l'interès dels escriptors catalans. Francesc-Pelagi Briz en començà la traducció en prosa però en castellà. Pel novembre de 1862 Briz s'adreçava a Aubanell anunciant-li la seva intenció de publicar aquestes traduccions entre les quals figuraven «Lis innocènt» i «Lou nou Termidor».²⁹ Les traduccions foren publicades a la *Revista de Catalunya* i, dos anys després, s'adreçava novament al poeta d'Avinyó per donar-li «un millar de gracias por la honra que me dispensais autorizándome para traducir en verso catalan vuestra preciosa *Granada entreabierta*; algun dia llevaré probablemente a cabo semejante empresa.»³⁰ Malgrat la intenció continuada de Briz d'emprendre la traducció i edició en català de «La magrana entreoberta» i altres obres posteriors d'Aubanell, només publicarà en català «Per tots sants» el 1866.³¹

Altres escriptors que dedicaren la seva atenció a traduir poemes d'Aubanell foren Víctor Balaguer, que en publicà alguns en castellà el 1874, o Bartomeu Ferrà, que traduí «La guerra» entre 1871 i 1875, o Joan Martí i Trenchs que féu el mateix amb «Si mon cor alas tenia...» el 1881, per esmentar només els traductors del segle XIX. Cal afegir també els escriptors catalans que si bé no traduïren textos d'Aubanell sí que hi mantingueren una relació, ja sigui personalment o a través de la correspondència; és el cas de Francesc Bartrina o d'Albert de Quintana. Però en aquesta relació cal sumar-hi encara Damàs Calvet que, com recull el doctor Aramon, va incloure les traduccions catalanes dels poemes d'Aubanell «Lo treté» i «Lo nou Termidor», en el seu llibre *Vidrim, poesies catalanes*.³²

Doncs bé, com hem vist i seguint Aramon, un dels primers escriptors a interessar-se per Aubanell, i l'autor de la primera traducció al català d'un text del poeta d'Avinyó, fou Francesc-Pelagi Briz seguit

29. ARAMON I SERRA, Ramon. «Notes et matériaux pour l'étude d'Aubanell en Catalogne». *Estudis de Llengua i literatura*. Biblioteca filològica, XXXIII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997, p. 662.

30. Carta de Francesc-Pelagi Briz a Teodor Aubanell del 28 de juliol de 1864 citada i transcrita parcialment a Aramon: *Notes et...*, p. 663.

31. PELAGI I BRIZ, Francesc. *Lo brot d'achs*. Barcelona: 1866.

32. Les traduccions d'Aubanell de Damàs Calvet foren publicades primerament a *La Renaixensa* el 1875 i, més endavant, a *Vidrim, poesies catalanes*, editat primer com a suplement de *Lo Gay saber* i novament el 1880, ara ja com a llibre.

després per Ferrà, Calvet i Martí en català i el mateix Briz i Balaguer en castellà. Però, de fet, serà Damàs Calvet el primer a contactar amb Aubanell pel maig de 1861 en les festes de Tarascó, i també l'autor de la primera traducció al català d'un poema d'aquell. Per l'abril de 1865 el figuerenc publicava «Lo nou Termidor», a la *Revista Mataronesa*.³³ Evidentment Aramon desconeixia aquesta edició, i el fet que no se'n conegui cap d'anterior, situa els lectors de la *Revista* en una posició d'avantguarda en el seguiment de la literatura provençal.

El ressò i la divulgació de l'obra dels felibres a Mataró és evident que va desvetllar l'interès del públic local que el 1868 podia seguir amb detall des de les pàgines del periòdic *Cronica mataronesa*,³⁴ la visita de Mistral i dels felibres a Catalunya.

La traducció

La traducció dels germans Thos no passa de ser el primer esborrany d'una traducció inacabada de *Mirèio*. Es tracta de 43 fulls A2 manuscrits per una sola cara. A cada full s'especifica la pàgina de l'obra de Mistral a la qual correspon i per això el manuscrit no sembla complet. Després de la traducció de les primeres 61 pàgines, s'interromp per reprendre's a partir del tercer cant durant les dues primeres pàgines. Aquí torna a interrompre's fins a la pàgina 90 aturant-se altre cop després de la 91. Es reprendrà més endavant a la pàgina 114 i fins a la 127. Finalment, es reprèn a partir del quart cant fins a interrompre's definitivament a la pàgina 141.

Que la traducció quedés aturada en el quart cant no desvetlla cap interrogant, més encara quan els coetanis ja afirmaren que la traducció no es conclougué. En canvi, el fet que faltin alguns fulls interns, podria atribuir-se al fet que la doble autoria hagués repartit el manuscrit facilitant que s'extraviessin.

Quant a la cal·ligrafia, correspon sense dubte a la mà de Terenci Thos i Codina.

33. RM, núm. 20 (30 d'abril de 1865).

34. *Cronica mataronesa*, núm. 20 (17 de maig de 1868).

Justament perquè es tracta del primer esborrany, és una traducció pràcticament en prosa, no es marquen els versos fins a la quarta estrofa del primer cant, i només ocasionalment, a excepció dels versos de «Magalí», es provarà de respectar la rima. El fet de no haver-la encarat en aquest moment, així com amb prou feines el metre, permet que la traducció sigui menys encorsetada, amb un lèxic més ric i reeixit per no haver-se sotmès encara a la poètica. Aspecte que, en canvi, limita la traducció de Francesc-Pelagi Briz.

I sense intenció d'aprofundir en la comparació d'ambdues traduccions, sí que intuïm una major riquesa de la llengua dels matoronins —aspecte que destacarien temps després altres coetanis com el mateix Verdaguer— per bé que ambdues són molt literals i força coincidents entre elles. Potser la nostra traducció ofereix un lèxic i una intenció més propera a l'original.

El manuscrit és el primer nivell en el procés de traducció dels germans Thos i es limita a la traducció literal i gairebé en prosa. Hi ha rectificacions, anotacions de dubte davant d'un mot o de la interpretació definitiva d'un vers. Dubtes que sovint es resolen provisionalment amb un espai en blanc o amb un interrogant. En altres casos opten, de moment, per mantenir la paraula occitana o anotant diverses possibles solucions. En canvi en el cas de *Magalí*, entre els dos manuscrits i la versió impresa, pràcticament no hi ha diferències, i aquestes es limiten a canvis ortogràfics sense gaire interès.

Conclusió

En conjunt doncs, ens trobem que a Mataró, hi ha un grup de joves lletraferits (Calvet, Quintana i els Thos o els Palau), que ja participa en les primeres convocatòries dels Jocs Florals, que figuraran en el nucli inicial de la relació entre els escriptors catalans i els occitans. A més, la capital del Maresme esdevé privilegiada, de ben segur pel paper d'aquells personatges, en accedir al coneixement del moviment felibrítge a través de la premsa local i de les tertúlies que es derivarien de les sessions acadèmiques de l'Ateneu Mataronès. L'empremta del moviment provençal es mantindrà viva, ni que sigui en el seguiment que en podia fer Terenci Thos des de les pàgines de

la *Fulla catalanista*³⁵ que ell dirigia entre 1895 i 1896, però sobretot, en el model de vetllades literàries que organitzaria el germà gran dels Thos a partir dels anys vuitanta i que portarien el nom de Felibrejades, en recordança de les festes literàries provençals.

El manuscrit de la traducció inacabada dels germans Thos és el testimoni més rellevant de la recepció del felibritge des de Mataró. Malauradament, l'empremta que hauria pogut deixar aquest coneixement en l'obra dels autors mataronins és pràcticament nul·la.

35. Durant l'etapa que Terenci Thos dirigí aquest suplement del *Diario de Mataró y Comarca*, es va anar fent ressò de les informacions relacionades amb Mistral que s'anaven produint aquells anys. De fet, això només ho farà de forma constant i com a mostra de fidelitat amb Mistral i amb Verdaguer.